

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de 'Leeswijzer profielen Natura 2000 versie 2026', waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

A161 Zwarte ruiters (*Tringa erythropus*)

A. Algemeen

1. Kenschets

1.1 Beschrijving

De zwarte ruiters is een slanke middelgrote steltloper (lengte 29-33 cm) met lange rode poten en een lange snavel. Het zomerkleed is geheel zwart met witte spikkels op de vleugels, het winterkleed is lichtgrijs met een wittige buik. In Nederland is de zwarte ruiters vooral een doortrekker en daarnaast wintergast in zeer klein aantal. De in Nederland doortrekkende en overwinterende vogels maken deel uit van de Noord-Europese/Zuid-Europese, Noord- en West-Afrikaanse flyway-populatie, deze omvat broedvogels uit de subarctische en arctische gebieden in Fenno-Scandinavië en Rusland. De meeste zwarte ruiters overwinteren in Afrika, zowel langs de kusten als in

Bron: Saxifraga – Rik Kruit

zoetwatergebieden ten zuiden van de Sahel. Kleinere aantallen verblijven in de winter langs de noordelijke West-Europese kusten tot Nederland en de Britse eilanden.

1.2 Relatief belang binnen Europa

De Noord-Europese/Zuid-Europese, Noord- en West-Afrikaanse flyway-populatie wordt geschat op 57.000-120.000 vogels, waarvan in Nederland 3-5% verbleef tijdens de trektijd in de periode 2015/16-2020/21.

1.3 Aandeel van populatie in Vogelrichtlijngebieden

Het gemiddeld seizoensgemiddelde¹ van de zwarte ruiters betrof 960 vogels in de periode 2015/16-2020/21, waarvan zich ca. 91% binnen Vogelrichtlijngebieden met een instandhoudingsdoel voor de soort bevond. Zie paragraaf 4 voor meer informatie over het huidige voorkomen. Zie [de soortpagina op \[natura2000.nl\]\(https://de-soortpagina.op-natura2000.nl\)](https://de-soortpagina.op-natura2000.nl) voor een overzicht van de gebieden met een instandhoudingsdoel voor de soort.

¹ De som van maandelijkse schattingen (tellingen en modelvoorspellingen voor juli-juni), gedeeld door 12. Seizoensgemiddelde is een maat voor de aanwezigheid van een soort in het gehele niet-broedseizoen waar afzonderlijke maandaantallen sterk van elkaar kunnen wisselen. Ze geven een betrouwbaarder beeld dan seizoensmaxima, waar toeval een grotere rol speelt.

B. Bescherming

2. Status

Zwarte ruiter *Tringa erythropus* (A161). Niet in bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogel zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn (inwerkingtreding 1981). Voor Vogelrichtlijngebieden in Nederland relevant als niet-broedvogel.

3. Ecologie

3.1 Algemene beschrijving leefgebied

Het leefgebied van de zwarte ruiter omvat in ons land voornamelijk het intergetijdengebied. Kleine aantallen komen ook voor in waterrijke biotopen met slikkige oevers of ondiep water in het binnenland, zoals in ondiepe sloten, vloeivelden, plas-draslanden en oevers van meren en plassen. Het voedselbiotoop in intergetijdengebieden zijn droogvallende slikken, bij voorkeur de zeer slikkige delen met ondiepe plasjes of de plasjes op mosselbanken. Soms zoeken zwarte ruiters ook voedsel terwijl ze in dieper water zwemmen, veelal gebeurt dat in sociaal verband met soortgenoten. Binnendijs wordt voedsel gezocht in inlagen, karrenvelden en ondiepe brakke sloten. De zwarte ruiter gebruikt gemeenschappelijke rust- en hoogwatervluchtplaatsen, vaak zijn dat vaste, traditionele locaties. Deze rustplaatsen kunnen op enige afstand van voedselgebieden liggen. Het zijn altijd terreinen met een lage vegetatie, zoals te vinden op randen van kwelders en schorren en aan de oevers van binnendijkse brakwatermeren.

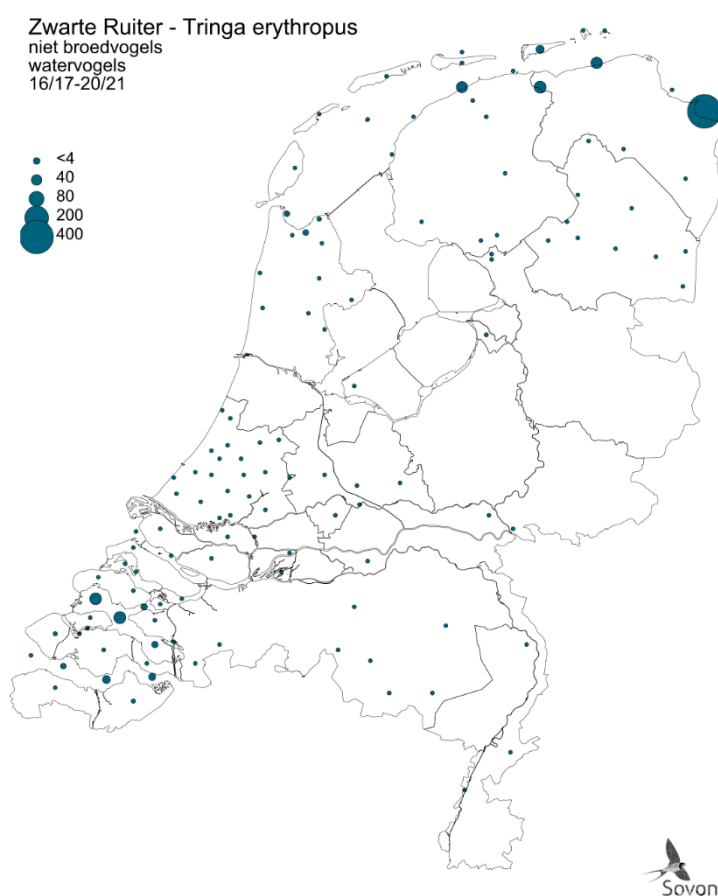
3.2 Voedsel

De zwarte ruiter eet een grote verscheidenheid aan voedsel. In zoutwatergebieden foerageert de soort voornamelijk op zeeduizendpoten, garnalen, kleine krabben en kleine vissen (vooral grondeltjes tot maximaal 6 cm lengte). De droogvallende mosselbanken zijn een belangrijk voedselbiotoop waar vaak in groepsverband voedsel wordt gezocht in plasjes tussen de mosselbulten. In het binnenland bestaat het voedsel uit waterinsecten en hun larven, visjes, kikkers en kikkervisjes.

C. Voorkomen, Staat van Instandhouding, drukfactoren en maatregelen

4. Huidig voorkomen

De Nederlandse doortrekpopulatie van de zwarte ruiter omvatte maximaal 2.300-4.200 vogels in de periode 2015/16-2020/21. In Nederland is de zwarte ruiter vooral een doortrekker en daarnaast een wintergast in zeer klein aantal. De voorjaarsstrek piekt tussen eind april en eind mei. De najaarsstrek begint soms al half juni en houdt aan tot in september, om daarna geleidelijk uit te doven. Zwarte ruiters komen voornamelijk voor in de Waddenzee en het Deltagebied. De grootste aantallen bevinden zich in de Dollard, Lauwersmeer en langs de Waddenkust van Groningen en Friesland. In het Deltagebied is vooral de Oosterschelde van belang. De kleine aantallen overwintelaars, jaarlijks minder dan 100 vogels, bevinden zich vrijwel uitsluitend in het Deltagebied. Voor meer verspreidingsinformatie wordt verwezen naar de [soortpagina van Sovon](#).

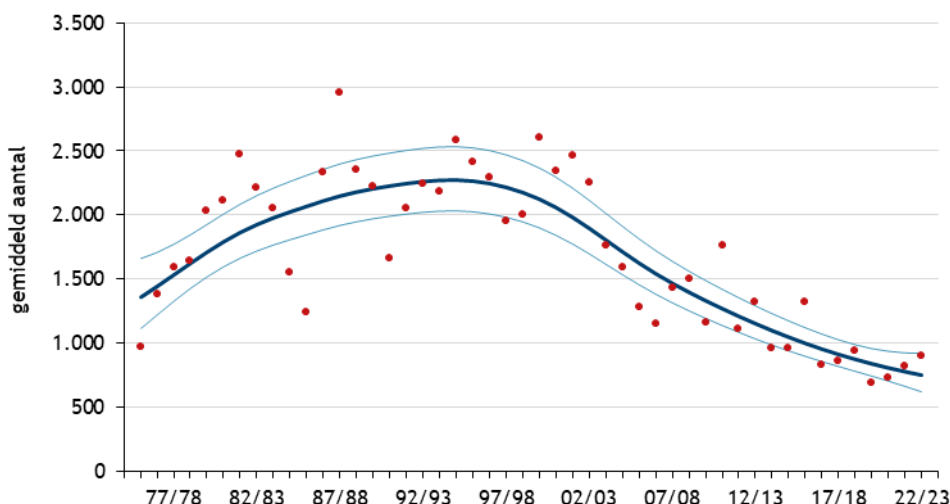
Verspreiding van de zwarte ruiter als niet-broedvogel in de periode 2016/17 – 2020/21. Weergegeven is het gemiddelde seizoensgemiddelde (vogels) per hoofdgebied (cluster van telgebieden).

5. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding

5.1 Trends en ontwikkelingen

De landelijke trend van de zwarte ruiter als niet-broedvogel laat zowel op de lange termijn (1980/81-2022/23) als de korte termijn (2011/12-2022/23) een matige afname zien.

De geconstateerde afname vindt zowel in het Waddengebied als in het Deltagebied plaats. In de Zuidwestelijke Delta lijkt de afname sterker te zijn dan in het Waddengebied. In de jaren tachtig en negentig waren in Zeeland enkele duizenden zwarte ruiters aanwezig, met piekaantallen in de (na)zomer. Sinds de eeuwwisseling zijn de aantallen hier opvallend afgenomen tot enkele honderden. In de periode 1981-2005 ging het alleen op hoogwatervluchtplaatsen in Saeftinghe langs de Westerschelde in juli en augustus vaak om 700–1.200 vogels, terwijl de laatste jaren hooguit enkele tientallen vogels aanwezig zijn (Meininger 2022). Lokaal spelen voedselfactoren mee, zoals in de Dollard (afname aanbod slijkgarnalen door toenemende eutrofiëring, veroorzaakt door afwatering van intensieve veehouderij; Prop *et al.* 2012). De afname van de flyway-populatie als geheel sinds tenminste 1995 (van Roomen *et al.* 2022), zal tevens invloed hebben op de in Nederland doortrekkende aantallen. Er is nog veel onduidelijk over de achtergronden van deze afname, en dan met name de rol van klimaatontwikkelingen en kwaliteitsafname van Afrikaanse overwinteringsgebieden. Voor meer trendinformatie wordt verwezen naar de [soortpagina van Sovon](#).

De aantalsontwikkeling van de zwarte ruiter als niet-broedvogel. Weergegeven is het seizoensgemiddelde in de monitoringgebieden (rode punten), de trendlijn (donkergekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde lijnen). Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni). Merk op dat hoewel de aantalsontwikkeling in de monitoringsgebieden representatief wordt geacht voor de landelijke aantalsontwikkeling, het gemiddeld aantal in de figuur niet direct vergeleken kan worden met het landelijk seizoensgemiddelde (zie 1.3) doordat een (klein) deel van de populatie zich buiten de monitoringsgebieden kan bevinden (zie leeswijzer).

5.2 Beoordelingsaspecten Staat van Instandhouding 2022²

i. Verspreidingsgebied: gunstig

De verspreiding van zwarte ruiter in Nederland is in vergelijking met de periode rond 1980, ten tijde van het vaststellen van de Vogelrichtlijn, min of meer gelijk gebleven. Het aspect verspreidingsgebied wordt daardoor als 'gunstig' beoordeeld.

² Voor een uitgebreide toelichting van de beoordeling van de Staat van Instandhouding in 2022 wordt verwezen naar de bouwsteen (Sovon 2024) en Vogel *et al.* (2021).

ii. Populatie: zeer ongunstig

De populatieomvang laat op de lange termijn (1980/81-2019/20) een matige afname zien waarbij de aantallen zich in de periode 2014/15-2019/20 ook onder een gunstig niveau voor de populatie bevonden. Het aspect populatie is daardoor als 'zeer ongunstig' beoordeeld. De afname concentreert zich op de doortrekperiode; in de winter nemen de aantallen licht toe, waarschijnlijk als gevolg van mildere winterse omstandigheden.

iii. Leefgebied: matig ongunstig

De omvang van het leefgebied is per saldo niet gewijzigd maar de kwaliteit van het leefgebied is regionaal verslechterd en is daarom als 'matig ongunstig' beoordeeld. De afname in de Dollard, veruit het belangrijkste gebied voor zwarte ruiters in Nederland, is het gevolg van een lager voedselaanbod als gevolg van eutrofiëring.

iv. Toekomstperspectief: matig ongunstig

Het toekomstperspectief is tamelijk ongewis. De flyway-populatie laat als geheel een krimp zien. In het Beheerplan Waddenzee 2016-2022 worden geen maatregelen genoemd om de kwaliteit van het leefgebied te verbeteren (ministerie van I&M/RWS 2016b). In combinatie met de matige afname op de korte termijn is daarmee een 'matig ongunstig' toekomstperspectief gerechtvaardigd.

5.3 Landelijke Staat van Instandhouding

De Staat van Instandhouding (SvI) van zwarte ruiter als niet-broedvogel is in 2022 als zeer ongunstig beoordeeld (Sovon 2024). De eerdere SvI beoordelingen zijn in dit document opgenomen zodat zichtbaar is hoe deze over de jaren heen veranderd is³.

Aspect	1981	2004	2015	2022
Verspreidingsgebied	gunstig	gunstig	matig ongunstig	gunstig
Populatie	gunstig	gunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Leefgebied	gunstig	gunstig	matig ongunstig	matig ongunstig
Toekomstperspectief	gunstig	gunstig	matig ongunstig	matig ongunstig
Beoordeling SvI	gunstig	gunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

5.4 Landelijke instandhoudingsdoelstelling

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 2.000 vogels (seizoensgemiddelde) (ministerie van LNVN 2026).

6. Drukfactoren

- *Vermesting*: dit knelpunt speelt voor zover bekend vooral in de Dollard, het belangrijkste gebied voor de soort. Zwarte ruiters zijn daar schaarser geworden door een lager voedselaanbod: slijkgarnalen zijn afgenomen als gevolg van eutrofiëring die veroorzaakt wordt door de stikstofrijke afwatering van een toegenomen aantal veehouderijen in Oost-Groningen op de Dollard (Prop *et al.* 2012). Opmerkelijk is dat de soort niet profiteert van hoge concentraties slijkgarnalen langs andere delen van de Waddenkust (Hornman *et al.* 2022).
- *Dynamiek oppervlaktewater/zoutwater*: de zandhonger in de Oosterschelde wordt op termijn als een knelpunt gezien, maar er zijn geen aanwijzingen dat zandhonger mede aan de basis staat van de afname van de zwarte ruiter in de Delta (ministerie van I&M/RWS 2016a).
- *Klimaat*: hoewel de soort bekend staat als klimaatgevoelig – het overwinteringsareaal schuift althans noordwaarts op en de voorjaarsstrek lijkt te vervroegen (Prop 2018) – is onduidelijk in hoeverre de populatie hierdoor wordt beïnvloed. In Duitsland is de voorjaarsstrek in 30 jaar tijd met 10 dagen naar voren geschoven (Anthes 2004), wat ook duidt op klimaatgevoeligheid.
- *Ziekten*: de zwarte ruiter is beoordeeld als matig kwetsbaar voor sterfte door hoogpathogene aviaire influenza (HPAI) vanwege het regelmatig voorkomen in groepen (Slaterus *et al.* 2024).

³Nieuwere beoordelingen van de Staat van Instandhouding zijn niet altijd één op één te vergelijken met eerdere beoordelingen door verschillen in de systematiek (ministerie van LNVN 2006, Foppen *et al.* 2016, Vogel *et al.* 2021).

- *Spontane ontwikkeling*: in de zoete delen van de Zuidwestelijke Delta, waaronder het Markiezaat, kunnen foerageergebieden door verruiging/verbossing mogelijk ongeschikt worden waar dat door beheer (o.a. begrazing) niet kan worden tegengegaan (Verhaegh 2023).
- *Verstoring door aanwezigheid*: de zwarte ruiter is gevoelig voor verstoring door recreatie (Krijgsveld *et al.* 2022), vliegtuigen en helikopters op hoogwatervluchtplaatsen of in voedselgebieden.
- *Sterfte door infrastructuur*: zwarte ruiters zijn potentieel kwetsbaar voor aanvaringen met hoogspanningslijnen (Buij *et al.* 2020).

Invloeden van buiten Nederland

De omvang van de flyway-populatie als geheel neemt sinds tenminste 1995 af (van Roomen *et al.* 2022). Ten dele is dit een gevolg van kwaliteitsvermindering van broedgebieden in Fenno-Scandinavië. Drainage van hoogveengebieden in Finland zou een sleutelfactor kunnen zijn. Er speelt echter meer, want ook in Zweden, waar de populatie minder gebonden is aan natte hoogveengebieden, neemt de populatie af (Lindström *et al.* 2015, Keller *et al.* 2020). Mogelijk is ook de situatie in de Afrikaanse overwinteringsgebieden een sleutelfactor. Zo is in wetlands in Ghana sprake van kusterosie, drainage en habitatverlies (BirdLife International 2022).

7. Maatregelen voor beheer, herstel en uitbreiding

Hieronder worden aanbevolen maatregelen genoemd ten behoeve van de soort.

- De meest perspectiefvolle maatregel binnen Nederland lijkt het verbeteren van de voedselsituatie in de Dollard door de stikstofrijke afwatering op de Dollard in te perken. Nader onderzoek naar de eutrofiëringproblematiek in de Dollard wordt aanbevolen teneinde nadere (brongerichte) maatregelen op maat uit te werken.
- Het beperken van recreatie in geschikte rust- en foerageergebieden voor de zwarte ruiter zal het risico op verstoring verminderen. Over het algemeen wordt bij recreatie als afstand tussen de groep vogels en de verstoringsbron een bufferzone van minimaal 250 meter geadviseerd, en bij rustplaatsen tot 1 kilometer, afhankelijk van de openheid van de habitat, de groepsgrootte en soortsaamenstelling. Wadlopen met groepen, bijvoorbeeld vanaf droogvallende schepen, is ongunstig voor de rust van zwarte ruiters. Een lage padendichtheid in plas-dras-gebieden en wetlands is van belang (Krijgsveld *et al.* 2022).

Onderscheid in maatregelen gericht op regulier beheer (instandhouding), preventie of herstel (aanvullende maatregelen om verslechtering te voorkomen of terug te draaien) en/of uitbreiding van leefgebied. Zie de tekst hierboven voor de volledige beschrijving van de maatregelen.

Maatregel	Regulier beheer	Preventie of herstel	Uitbreiding
Inperken stikstofrijke afwatering Dollard t.b.v. voedselsituatie		x	
Waarborgen rust		x	

8. Bronnen

- Anthes N. 2004. Long-distance migration timing of *Tringa* sandpipers adjusted tot recent climate change. *Bird Study* 51: 203-211.
- Buij R., Jongbloed S., van der Jeugd H., Klop E., Lagerveld S., Limpens H., Meeuwsen H., Ottburg F., Schippers P., Tamis J., Verboom J., van der Wal T., Wegman R., Winter E. & Schotman A. 2018. Kwetsbare soorten voor energie-infrastructuur in Nederland; Overzicht van effecten van hernieuwbare energie-infrastructuur en hoogspanningsleidingen op de kwetsbaarste soorten vogels, vleermuizen, zeezoogdieren en vissen, en oplossingsrichtingen voor een natuurinclusieve energietransitie. Wageningen Environmental Research Rapport 2883.
- Foppen R., van Roomen M., van den Bremer L. & Noordhuis R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Holthuijzen Y.A. 1979. Het voedsel van de Zwarte Ruiters *Tringa erythropus* in de Dollard. *Limosa* 52: 22-33.
- Hornman M., Kavelaars M., Koffijberg K., van Winden E., van Els P., de Jong A., Kleefstra R., Schoppers J., Slaterus R., van Turnhout C. & Soldaat L. 2022. Watervogels in Nederland in 2019/20. Sovon-rapport 2022/06, RWS-rapport BM 22.03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Keller V., Herrando S., Voříšek P., Franch M., Kipson M., Milanese P., Martí D., Anton M., Klvaňová A., Kalyakin M. V., Bauer H.-G. & Foppen R.P.B. 2020. European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- van Kleunen A., van Roomen M., Janssen J.A.M., Kuiters A.T., van Winden E., Boele A., Schmidt A.M. & van Vreeswijk T. 2017. Advies over correcties en bijstellingen van Natura 2000-doelen; Achtergronddocument bij het rapport Advies over de Natura 2000 doelensystematiek en Natura 2000-doelen. Rapport 2779C. Sovon-rapport 2016/27. Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- Koffijberg K., Blew J., Eskildsen K., Günther K., Koks B., Laursen K., Rasmussen L.M., Potel P. & Südbek P. 2003. High tide roosts in the Wadden Sea. A review of bird distribution, protection regimes and potential sources of anthropogenic disturbance. *Wadden Sea Ecosystem* 16. CWSS/TMAG/JMMB, Wilhelmshaven.
- Krijgsveld K.L., Klaassen B. & van der Winden J. 2022. Verstoring van vogels door recreatie. Literatuurstudie van verstoringsevoeligheid en overzicht van maatregelen. Deel 1 hoofdrapport & deel 2 soortbesprekingen. Uitgave Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- Lindström Å., Green M., Husby M., Kålås J.A & Lehtikainen A. 2015. Large-scale monitoring of waders on their boreal and arctic breeding grounds in northern Europe. *Ardea* 103: 3-16.
- Meininger P. 2022 Zwarte Ruiters. Pp. 690-692. in: Meininger P.L. (red.). *Avifauna Zeelandica*. Vogels, vogelaars en vogelonderzoek in Zeeland. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Ministerie van LNV. 2006. Natura 2000 doelendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.
- Ministerie van I&M/RWS. 2016a. Natura 2000 Deltawateren, Beheerplan 2016-2022.
- Ministerie van I&M/RWS. 2016b. Natura 2000-beheerplan Waddenzee Periode 2016-2022.
- Ministerie van LNV. 2026. Natura 2000 Doelendocument 2026; vernieuwde landelijke doelen voor Natura 2000-habitattypen en -soorten. Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur. Den Haag.
- Prop J., Oudman L., de Boer H., Gerdes K., Ubels R. & Wolters E. 2012. Wadvogels in de Dollard: herstel van aantallen of aantasting van een natuurlijk systeem? *Limosa* 85: 1-12.
- Prop J. 2018. Zwarte Ruiters *Tringa erythropus*. Pp. 264 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- van Roomen M., Citegetse G., Crowe O., Dodman T., Hagemeijer W., Meise K. & Schekkerman H. (eds.). 2022. East Atlantic Flyway Assessment 2020. The status of coastal waterbird populations and their sites. Wadden Sea Flyway Initiative p/a CWSS, Wilhelmshaven, Germany, Wetlands International, Wageningen, The Netherlands, BirdLife International, Cambridge, United Kingdom.
- Slaterus R., Bresser S. & Brinkman C. 2024. Hoogpathogene aviaire influenza als bedreiging voor vogelpopulaties in Nederland. Sovon-rapport 2024/19. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Verhaegh J. 2023. Natuurdoelanalyse 127 Markiezaat provincie Noord-Brabant. Arcadis, 's-Hertogenbosch.
- Vogel R., Foppen R., van den Bremer L., van Turnhout C.A.M. & van Roomen M. 2021. Methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding van vogels. Sovon-rapport 2021/26. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Vogel R., Zoetebier D., van Winden E., Sierdsema H., Foppen R. & van den Bremer L. 2024. Geactualiseerd landelijk overzicht van vogelsoorten met concentraties van (inter)nationaal belang. Sovon-rapport 2024/13. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Geraadpleegde websites

BirdLife International. 2022. Species factsheet: *Tringa erythropus*. <http://www.birdlife.org>.

Geraadpleegd op 08/06/2022.

Sovon Vogelonderzoek Nederland. 2024. Bouwsteen Zwarte Ruiter niet-broedvogel.

<https://stats.sovon.nl/pub/publicatie/22020>. Geraadpleegd op 10/02/2025.